

ISSN 1694-7681

ИЗВЕСТИЯ
ВУЗОВ КЫРГЫЗСТАНА

В

О

З

У

В

С

Е

В

З

И

*Кочурова Елена
Султанов Ренат
Джусупов Султан*

ИЗВЕСТИЯ ВУЗОВ КЫРГЫЗСТАНА № 8, 2016

ISSN 1694-7681

**ЖУРНАЛ «ИЗВЕСТИЯ ВУЗОВ»
ОСНОВАН В 2001 ГОДУ, ПЕРЕИМЕНОВАН
В «ИЗВЕСТИЯ ВУЗОВ КЫРГЫЗСТАНА»
В 2015 ГОДУ, ВЫХОДИТ ЕЖЕМЕСЯЧНО**

Зарегистрирован
в Министерстве юстиции
Кыргызской Республики
Регистрационный № 673
от 19 декабря 2001 года

Республиканский научно-теоретический журнал

ИЗВЕСТИЯ ВУЗОВ КЫРГЫЗСТАНА

№ 8, 2016

БИШКЕК – 2016

Главный редактор
Токторалиев Б.А., академик НАН КР

Ответственный редактор, профессор
Д. Жапаров

Редколлегия:

Абытов Б.К., д.и.н., профессор	Маткеримов Т.Ы., д.т.н., профессор.
Бабаев Д. Б., д.пед.н., профессор.	Молдоев Э.Э., д.ю.н.
Берсимбаев Р.И., д.биол.н., академик
НАН РК.	Мусаев С.Ж., член-корр. НАН КР, д.филол.н.,
профессор.
Борубашов Б.И., д.ю.н., профессор.	Син Е.Е., д.пед.н., профессор.
Джуманалиев А.Дж., д.и.н., профессор.	Смаилов Э.А., д.с/х.н., профессор.
Джуматаев М.С., д.т.н., профессор.	Тогусаков О.А., член-корр. НАН КР,
д.филол.н., профессор.
Дуйшеналиев Т.Б., д.ф.-м.н., профессор.	Токсобаева Б.А., д.э.н., профессор.
Жоробеков Ж.Ж., д.полит.н., профессор.	Турдугулов А.Т., д.филол.н., профессор.
Жоробекова Ш.Ж., д.х.н., профессор,
академик НАН КР.	Чекеев А.А., д.ф.-м.н., профессор.
Кочербаева А.А., д.э.н., профессор.	Чортонбаев Т.Дж., д.с/х.н., профессор.
	Шаршекеев Ө.Ш., д.ф.-м.н., профессор, член-
корр. НАН КР.

ЖАЛПЫ ПЕДАГОГИКА
ОБЩАЯ ПЕДАГОГИКА
GENERAL PEDAGOGY

Бабекоев А.У. Зулуюев Б.Б., Абжалов Т.А., Шадиев Н.С.

ҮЗГҮЛТҮКСҮЗ БИЛИМ БЕРҮҮНҮН КЕЛЕЧЕГИ ЖАНА БАЛДАРДЫ ОКУТУП-ТАРБИЯЛОО ПРОЦЕССИНДЕ КЫРГЫЗ ЭТНОПЕДАГОГИКАСЫНЫН ОРДУ

Бабекоев А.У. Зулуюев Б.Б., Абжалов Т.А., Шадиев Н.С.

НЕПРЕРЫВНАЯ СИСТЕМА ОБРАЗОВАНИЯ И РОЛЬ КЫРГЫЗСКОЙ ЭТНОПЕДАГОГИКИ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ И ВОСПИТАНИЯ ЛИЧНОСТИ

A.U. Babekov, B.B. Zuluiev, T.A. Abjalov, N.S. Shadiev

CONTINUOUS EDUCATION AND THE ROLE OF THE KYRGYZ ETHNOPEDAGOGICS IN THE PROCESS OF TRAINING AND EDUCATION OF THE PERSON

УДК: 82.372.2.(577.1.)

Бул илимий макалада үзгүлтүксүз билим берүүнүн максаты, милдеттери жана анын бүгүнкү күндөгү актуалдуулугу, ошондой эле инсанды окутуп-тарбиялоо процессинде Кыргыз этнопедагогикасынын орду тууралуу маалыматтар берилген.

Негизги сөздөр: интеллектуалдык, мобилдүүлүк, инновация, интерактивдүү, эмоция, инклюзия.

В этой научной статье дана цель, задачи непрерывной системы образования и ее актуальность на сегодняшний день, а также роль Кыргызской этнопедагогике в процессе обучения и воспитания личности.

Ключевые слова: интеллектуальность, мобильность, инновация, интерактивный, эмоция, инклюзия.

In this scientific article the purpose, objectives, continuous education and its relevance for today, and the role of the Kyrgyz ethnopedagogics in the process of training and education of the person.

Key words: intellectual, mobility, innovation, interactive, emotion, inclusion.

Үзгүлтүксүз билим алуу – бул инсандын бир максатка багыт алып билимин, жөндөмдүүлүгүн өзүнүн мүмкүнчүлүгүнө жараша үзгүлтүксүз жогорулатуу болуп эсептелет. Ал мектепке чейинки билим берүү системасынан башкача айтканда бала бакчадан баштап, орто мектептерде, атайын кесиптик окуу жайларда жана жогорку окуу жайларда өз билимин өркүндөтүү менен жүргүзүлөт. Үзгүлтүксүз билим берүү милдеттери болуп биздин республикабыздын социалдык-экономикалык, калктын маданий, профессионалдык билиминин, эң негизгиси, жалпы орто билим берүү өнүгүүсүндө такай жаңыланып туруусун, кеңейтилишин камсыз кылуу болуп саналат.

Үзгүлтүксүз билим берүү биздин мамлекетибиз эгемендүүлүккө ээ болгонго чейин эле жүргүзүлүп, бир топ маселелер боюнча иштер алынып барылган. Бирок, Кыргызстан эгемендүү республика болгондон кийин билим берүү системасына

өзгөчө көңүл бурулуп, башкача айтканда үзгүлтүксүз билим берүү балдар бакчасынан баштап терең окутулуусуна бара-бара ыңгайлуу шарттар түзүлүп келүүдө. Орто мектептерде кээ бир сабактарды тереңдетип окутуу максатында гимназия, лицейлик класстар ачылган. Жогорку окуу жайларынын базалары жаңыланып, кеңейтилип “Билим”, “XXI кылымдын кадрлары” программалары өзүнүн натыйжаларын берип келүүдө. Бирок, заман талабына ылайык бүгүнкү күндө жалпы орто билим берүүчү мектептерде үзгүлтүксүз билим берүү деңгээли мындан да жогору болушу керек. Мектептерде окутуу жана тарбиялоонун методикасын, азыркы күндөгү технологиянын натыйжалуулугун арттыруу негизги милдет болуп саналат. Ал мугалимдин билим берүүдөгү жекече чыгармачылыгы, өзүнүн предметин терең өздөштүрүүсү, педагогикалык-психологиялык көз карашынын жогорку деңгээлде калыптанышы менен тыгыз байланышкан. Ош гуманитардык-педагогикалык институту Ош Жогорку Колледж статусун алган мезгилдерде кабыл алган “Бакча – мектеп - жогорку окуу жай” комплекси билим берүү бардык баскычында өзүнүн натыйжасын берип келген. Бул комплекске №46, 38 балдар бакчасы, №5-Ж.Бөкөнбаев атындагы мектеп гимназиясы жана Жогорку колледж кирген.

1992-жылы кабыл алынган мыйзам республикада билим берүү мазмунунун жаңы багытын белгилеген саясий, юридикалык документ болуп калган. Анда билим берүү гумандаштыруу, улуттук жана бүткүл адамзатка тиешелүү баалуулуктардын негизинде балдардын өсүп чоңоюшун, билим берүүнүн үзгүлтүксүздүгүн камсыз кылуу каралган.

Мунун башкы максаты баланы өстүрүү, окутуп-тарбиялоо эң негизгиси “Инсандык касиеттерин калыптандыруу болуп эсептелет. Балдарды жөндөмдүүлүктөрүнө жараша алардын өсүп-өнүгүүсүн камсыз кылуу, окууга болгон кызы-

гуусун арттыруу, окуу жөндөмдүүлүгүн калыптандыруу, окуу ишмердүүлүгүн ык-машыгууларын бекемдөө, эсептөөгө, окууга, жазууга көнүктүрүү, жөнөкөй теориялык билимге ээ кылуу, сүйлөө, жүрүм-турум маданиятына, таза жашоого тарбиялоо” – булардын баары биригип келип ар тараптан өсүп-өнүккөн билимдүү балдарыбызды келечекке даярдоо болуп саналат. Бирок ушул милдеттер үй-бүлөдө, мектепке чейинки билим берүү мекемелеринде, кээ бир орто мектептердин турмушунда жакшы жолго коюлбай жаткандыгы бүгүнкү күндөгү ачуу чындык. Бул проблеманын азыркы учурдагы актуалдуулугунун себеби адатта үй-бүлөдө, бала бакчаларда, орто мектептерде мугалимдер окуучуга тарбия, билим берүүдөн мурда алардын жаш өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен алардын интеллектуалдык, педагогикалык-психологиялык өнүгүүсүнө да негизги көңүл борборун буруусу зарыл [1].

Бул маселелерди чечүүдө биз бир гана үй-бүлө, орто мектептерди эмес, жалпы коомчулукту бардык тармактагы, бардык жаш муундагы профессионалдуу адистерди тартуу мезгил талабы болушу керек. Үзгүлтүксүз билим алуу, терең сапаттуу билим алуу ар бир адамдын өзүнө да көз каранды. Тактап айтканда билим алуунун мобилдүүлүгүнө, эмгекти сүйүүсүнө, инновациялык жана интерактивдүү жаңы технологиялардын жардамында ар тараптуу маалымат алуусуна, чыгармачыл мүнөзүн өстүрүү жөндөмдүүлүгүнө, билимин ар дайым өнүктүрүп жогорулатып туруусуна байланыштуу болот.

Адегенде, акыл-эс, ыйман-парасаттык тарбиялоонун негизи - баланын биринчи күндөн баштап эле, үй-бүлөдө татыктуу тарбия алышы, улуттук үрп-адат, каада-салт, нарк-дөөлөттөр менен андан кийин балдар бакчасында, мектепке чейинки билим берүүчү уюмдарда (эгерде, бала балдар бакчасына барса) бекемделет. Адатта, баланы окутуп-тарбиялоодо “Элдик педагогиканын элементтерин пайдалануу, үлгүлөрүн колдонуу” дегендей ой-пикирлерди көп эле угууга болот. А эгер биз “Элдик педагогикадан башат алуу, ага негизденүү, ошондон өнүп чыгуу” дегендей түшүнүктөргө терең маани берсек, анда балдарды окутуп-тарбиялоодо, үзгүлтүксүз билим берүү процессинде нарк-насилдүү, рухий-адептик жаңыруу жолунун эртенки ошончолук ачык-айкын, ошончолук ишенимдүү жана сыймыктуу боло тургандыгында шек жок [2].

Психологдор баланын мүнөзү 5-7 жашында калыптанып бүтөт деп белгилешет, демек, андай болгон учурда балдарды мектеп кайрадан тарбиялоого мажбур.

Жогоруда белгиленген эки кырдаалда тең тарбиялоо милдетин ата-энелердин (же ата-энелерди алмаштырган жарандар менен) чечүүсү оң натыйжа бермекчи.

Өспүрүм куракка келгенде баланын ыйман-парасаттык өсүүсү дагы жогорулайт, ошондуктан, ар кандай баскычтагы тарбиялап-билим берүүчү уюмдардын ортосундагы тарбиялоонун артыкчылыктары да жогорулайт.

Билим берүүдө дүйнөгө болгон эмоционалдык-баалуулук мамилелеринин тажрыйбасы гуманитардык баалуулуктарды түзүү аркылуу ишке ашырылат.

Дал ошол жакшыларга кызыгуусу артып, идеал тутуу курагына келип калган балдарга, жаштарга багыт берүү баалуулуктарынын негизги системасы массалык билим берүүчү мектептерде, кесиптик билим берүүчү окуу жайларда адеп-ахлактын чордону болуп калмакчы.

Ар кандай социалдык мааниси зор акцияларды уюштуруу - балдарга жана карыларга жардам, дем бергендей эле, окуучуларга студенттерге да акыл-эс, ыйман-парасат жагынан көмөк көрсөтүлсө, алдыга койгон максаты бекем болот.

Анын бирден-бир фактору ар бир инсанда (өзгөчө жаш өспүрүмдөрдө) акыл-эс, ыйман-парасат, абийир ченемдери жөнгө салынып жатканда, өзүн-өзү тарбиялоо башкы орунда турат. Ошондуктан, педагогдун эң башкы милдети - балага боорукердик менен таш боордуктун, жаман менен жакшынын айырмасын ачып берип, кыйынчылыкка туш келген баланын акыбалын жеңилдетип, жагымдуу кеп-кеңештерден сөз баштап, акыл-насаат айтуу бир топ пайдалуу.

Ал эми атайын кесиптик жана жогорку окуу жайларда баланы окутуп-тарбиялоо, аны өзү тандаган кесиптин профессионалдык деңгээлине көтөрүү маселелери негизги ролду ойнойт.

Тарбиялоо ишин уюштуруу. Жеткинчек бала тууралуу сунуш айтуу же субъективдүү пикирден баштап, тарбиялоонун объектиси болчудай кайрадан багыт берүү - бул тарбиялоонун системасы үчүн стратегиялык приоритеттүү өбөлгө болуп саналат.

Тарбиялоо – баланын жөндөм-шыгын калыптандыруучу процесс, ал адамды социалдаштырууга түз багыт берүүчү жана коомду туруктуу өнүктүрүүнү камсыз кылуучу маанилүү механизм [3].

Ал эми башка жагынан алып караганда, стратегиялык туруктуу өнүктүрүүнүн линиясы тарбиялоо менен бир багытта болот. Анын ичинде – жашоо үчүн коопсуздук, толук маданияттуулук (өз маданиятын барктаган адам катары өзүн-өзү баалай билүү жана башка элдин маданиятын кабылдоо); инклюзия, адамдык жакшы сапаттардын ар түрдүүлүгүнө ээ болуунун ыкмаларын издөө жана башка, ал үчүн:

- билим берүү уюмдары менен үй-бүлөнүн, жергиликтүү коомчулуктун ортосундагы өз ара карым-катнашты күчөтүү.
- билим берүүдө жана коомчулукта ар тараптуу башкарууну, колдоону,
- сабырдуулукту жана көп тилди үйрөнүү мүмкүнчүлүктөрүнө шарт түзүү.
- коррупция, рекет сыяктуу терс көрүнүштөр менен күрөшүү.
- туруктуу өнүгүүнүн негизи катары биологиялык көп түрдүүлүктү өнүктүрүү, жаратылышты сактоо.
- социалдык практикалар;

- волонтердук жана кызмат көрсөтүү иштери (ден соолугу боюнча мүмкүнчүлүгү чектелгендерге, жумушсуздарга, социалдык жактан жарды адамдарга жардам берүү);
- “жайкы эмгек лагерин” жана студенттик ыктыярдуу отряддарды уюштуруу ж.б.

Мындай иштердин принциптери төмөнкүлөр:

- Кесиптик билим берүү уюмдарында студенттер менен мугалимдердин ортосундагы кызматташтыкты бекемдөө;
- өзүн-өзү башкарган студенттердин жамааттык институттарын жана студенттердин өзүн-өзү башкаруусун өнүктүрүү (коомдук уюмдар жана студенттик бирикмелер);
- реалдуу эмгек рыногунун талаптарына, шарттарына шайкеш келген келечектүү, сапаттуу кесипке ээ болуу үчүн, окуу менен кесиптин ортосундагы ажырымды жоюу үчүн кошумча билим берүү мүмкүнчүлүктөрүнөн пайдалануу;

- келечекте адистиктин дараметин, аброюн жогорулатуу;
- студенттердин илимий иштерге тартуу жана илимий иштердин тыянагы менен социалдык жоопкерчилик түшүнүгүн түзүү;
- бош убактарды пайдалуу өткөрүү жана ийримдердин иштерине жигердүү катышуу окуучу жаштардын жана студенттердин көңүл борборунда болуусу зарыл.

Адабияттар:

1. И.Б.Бекбоев. Кыргыз педагогикасы-кыргыз улутунун жүзү. Бишкек, 1996-ж.
2. А.Алимбеков Кыргыз этнопедагогикасы, I бөлүк. Бишкек. 1996-ж.
3. Л.П.Мирошниченко. Формирование готовности педагога к работе в условиях обновления образования / КНИИВШ.- Б., 1998-ж.

Рецензент: д.филол.н., профессор Байгазиев С.О.

Кочурмасы анык.
 Окуучу кеткен камчысы
 Дүйсөмбаева М.

